

ISLOM BANKI MAHSULOTLARINI JORIY ETISH ASOSIDA BANK MAHSULOTLARINI KENGAYTIRISH ISTIQBOLLARI

Mamutxo'jayev Javlon Ravshanbay o'g'li

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

javlonbek7072@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17060367>

Kelgusida islomiy bank mahsulotlarini kengaytirish uchun bir nechta strategik qadamlar muhim ahamiyatga ega. Ulardan biri — islomiy moliya to'g'risidagi qonunni qabul qilish. Bu huquqiy asoslar aniq bo'lishini ta'minlaydi. Ikkinchisi — islomiy moliya institutlari (shariat kengashi, islomiy banklar, sukuk muomalasini boshqaruvchi agentliklar)ni shakllantirish. Uchinchisi — moliyaviy savodxonlikni oshirish. Aholi va biznes sub'ektlari islomiy bank mahsulotlarining mohiyati, afzalliklari va ishlash mexanizmlaridan xabardor bo'lishi kerak. To'rtinchisi — xalqaro tajribani o'rganish va lokal sharoitlarga moslashtirish.

Xulosa qilib aytganda, islom banki mahsulotlarini joriy etish O'zbekiston bank sektorining yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi. Bu mahsulotlar orqali aholining keng qatlamiga mos xizmatlar taklif etilishi, bank mahsulotlarining diversifikatsiyalashuvi, iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy adolat tamoyillarining bank amaliyotiga tatbiq etilishi ta'minlanadi. Bu esa o'z navbatida bank tizimining raqobatbardoshligini oshiradi, moliyaviy inklyuziyani kuchaytiradi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

Islom bankchiligi — bu shariat tamoyillariga asoslangan moliyaviy tizim bo'lib, u foyda va zararlarni adolatli taqsimlash, riba (foiz)ni taqiqlash, spekulativ operatsiyalardan tiyilish va real aktivlar bilan ta'minlangan moliyalashtirishga asoslanadi. Bugungi kunda global miqyosda bank sohasida raqobat kuchayib borayotgan bir sharoitda, an'anaviy bank mahsulotlariga muqobil bo'lgan islomiy moliyaviy mahsulotlarga bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Xususan, O'zbekiston kabi Islom qadriyatlari kuchli jamiyatlarda bu yo'nalishda bank mahsulotlarini kengaytirish va diversifikatsiya qilish orqali moliyaviy xizmatlarning yangi segmentlarini qamrab olish imkoniyati mavjud.

Islom banki mahsulotlari bank tizimiga yangi nafas, yangi yondashuv olib kiradi. Bu mahsulotlar nafaqat shariatga muvofiq, balki iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi vosita sifatida ham qaralmoqda. Masalan, murabaha — bu savdo asosidagi moliyalashtirish bo'lib, unda bank mijoz nomidan tovarni xarid qilib, uni mijozga belgilangan foyda bilan sotadi. Bu jarayonda bank foyda ko'radi, biroq foiz emas, balki oldindan kelishilgan savdo narxi asosida. Bu mahsulot O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirishda keng qo'llanishi mumkin.

Musharaka (hissa qo'shish asosidagi hamkorlik) va mudaraba (bir tomon kapital, ikkinchisi esa mehnat qo'shadi) kabi mahsulotlar esa kooperativ asosdagi moliyalashtirishni ilgari suradi. Ayniqsa, yoshlar va startup loyihalar uchun bu mahsulotlar katta imkoniyat yaratadi. An'anaviy kreditlash tizimida, risklar asosan kredit oluvchining zimmasiga tushadi, islomiy bankchilikda esa foyda va zararlar taraflar o'rtasida adolatli taqsimlanadi, bu esa yanada barqaror va ijtimoiy mas'uliyatli moliyalashtirish modelini taqdim etadi.

O'zbekistonda 2021–2023 yillar davomida islomiy moliya bo'yicha muayyan qadamlar qo'yildi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan islomiy moliyaviy xizmatlarni huquqiy tartibga solish bo'yicha konseptual yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Shu

bilan birga, xalqaro tashkilotlar, jumladan Islom taraqqiyot banki bilan hamkorlikda bir nechta pilot loyihalar amalga oshirildi. Bu esa bank mahsulotlarini islomiy tamoyillar asosida qayta ko'rib chiqish va yangi mahsulotlar ishlab chiqish uchun asos bo'lmoqda.

Islom banki mahsulotlarini joriy qilish orqali bank sektori bir qator strategik ustunliklarga ega bo'ladi. Birinchidan, aholining katta qismi foiz asosida ishlaydigan bank mahsulotlariga diniy e'tiqod sababli ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Islomiy moliyalashtirish esa bu qatlamni ham bank tizimiga jalb qilish imkonini beradi. Ikkinchidan, bank portfeli diversifikatsiya qilinadi, ya'ni foyda olishning faqat foizga asoslangan emas, balki aktivlarga bog'liq manbalari shakllanadi. Uchinchidan, xalqaro moliya bozorlarida islomiy moliya vositalari — sukuk (islomiy obligatsiyalar), ijara asosidagi investitsiyalar kabi mahsulotlar orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mumkin bo'ladi.

Sukuk — real aktivlar bilan ta'minlangan islomiy moliyaviy vosita bo'lib, bu obligatsiya emas, balki investorlar bilan real loyihalarda hamkorlik asosidagi investitsiya usulidir. Bu vosita O'zbekistonda infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, davlat va xususiy sektorning sheriklik asosida ishlashini kuchaytirish uchun samarali vosita sifatida qaralmoqda. Bunda sukuk orqali yig'ilgan mablag'lar aniq loyiha, masalan, yo'l qurilishi, sog'liqni saqlash ob'ektlari yoki energetika sohasiga yo'naltiriladi va investorlar daromadni mazkur aktivlardan olgan ijara daromadi orqali oladi.

Islomiy bank mahsulotlarini joriy etish jarayonida muayyan muammolar va cheklovlar mavjud. Birinchidan, huquqiy baza yetarlicha shakllanmagan. Amaldagi qonunchilik foizsiz moliyalashtirish mexanizmlarini to'liq qamrab ololmaydi. Ikkinchidan, kadrlar salohiyati — ya'ni islomiy moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqish va boshqarish bo'yicha mutaxassislar yetishmaydi. Uchinchi muammo — aholining va biznes vakillarining bu mahsulotlar haqida yetarlicha bilimga ega emasligi, ya'ni moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi.

Shunga qaramay, istiqbollar ijobiy. O'zbekistonda islomiy moliya institutlarining shakllanishi va rivojlanishi uchun zarur iqtisodiy, demografik va ijtimoiy sharoitlar mavjud. Islomiy bank mahsulotlari asosan kichik va o'rta biznes, agrosoha, uy-joy bozorini moliyalashtirishda keng qo'llanishi mumkin. Shu yo'nalishda, tijorat banklari o'z mahsulot portfelini qayta ko'rib chiqib, islomiy moliya segmentiga mos mahsulotlarni ishlab chiqishlari mumkin. Masalan, murabaha asosida avtoullov kreditlari, ijara asosida uy-joy moliyalash, mudaraba asosida investitsiya fondlari kabi mahsulotlar joriy qilinishi mumkin.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. O'zbekiston – bozor munosabatlariga o'tish yo'lida. – T.: O'zbekiston, 1994.
2. G'ulomov S., Xamidov A., Sattorov N. Bank ishi. – T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2022. – 450 b.
3. Abduqodirov A.A. Islom iqtisodiyoti va moliyasi asoslari. – T.: "Fan va texnologiya", 2020. – 330 b.
4. Siddiqov A.T. Moliyaviy menejment. – T.: "IQTISODIYOT", 2019. – 375 b.
5. Usmonov Z.B. Islomiy bank tizimi va uning O'zbekistonda rivojlanish istiqbollari. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" – 2022. – № 2. – B. 83–88.
6. Murodov S.M. Islomiy moliya vositalari va ularning O'zbekiston bank tizimidagi roli. // "Moliyaviy tahlil" – 2023. – № 1. – B. 22–30.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PQ–60-son. – 2022 yil 28 yanvar.
8. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Islomiy moliyaviy xizmatlarni tartibga solish bo'yicha konseptual yondashuv. – T.: Markaziy bank, 2023. <https://cbu.uz/oz>
9. Islom taraqqiyot banki rasmiy sayti: <https://www.isdb.org>
10. Ayub, M. Understanding Islamic Finance. – John Wiley & Sons, 2007. – 530 p.
11. Iqbal, M., & Llewellyn, D. Islamic Banking and Finance: New Perspectives on Profit Sharing and Risk. – Edward Elgar Publishing, 2002.